

Jánosa Lajos fametszete

a mennyezet kékes világtítása a padozat ritmikus mozaikjára szóródik s a pillantást a Kormányzó szobrának virágoktól körülfont szép látványa zárja le.

A mögötte levő kis teremből pedig ideragyognak a hátfal üvegeképeinek mozaikjai. **Árkayné Szehló Lili** remekművének részletei.

Ez az elrendezés nagyjából közel áll ahhoz, amit Györgyi Dénes a tavalyi sokszorosító-művészeti kiállítás alkalmával az Iparművészeti Múzeumban rendezett társulati bemutatón nyújtott. Az üvegfalak ezúttal is apróművészetünk legkedvesebb ötvös-, porcellán- és üvegholmijaival benépesítve. És a falak símaságát most is java szobrászaink alkotásai elevenítik meg.

*

A brüsszeli kiállítás magyar pavillonja külkereskedelmünk céljait szolgálta. És — mint a többi nemzetek hivatalos épületei — ez is elsősorban az ipar, a kivitel, az idegenforgalom nagyméretű nemzetközi propagandáját ölelte fel. A képzőművészek részére megvoltak az internacionális gyűjtőpavillonok. A magyar ház tehát az ipar- és népművészet színes foglalatában gazdasági életünk keresztmetszetét adta. Mindaz ott volt, amire fejlődő nagyiparunk büszke és ami mutogatásra méltó. Vas- és gépipar, bőr- és kerámiai ipar, a színekben felvouló textiliák, vegyipar és műtrágyagyártás, de rendkívül gazdagon a mezőgazdasági kultúra és az élelmiszeripar is. **Szabó Ödön** installációs munkái méltóan sorakoztak az egész architektúra nyugodt vonalához.

Pompás helyen, színes reklámtényezőivel két nagy idegenforgalmi apparátus kapta meg a látogatókat. Egyik a kereskedelmi miniszteriumé, másik Budapest fürdővárosé. A propagandának minden nemes eszköze egyesült ezen a kiállításon. A vitrinek, a belső plakátok, a film, a világítóreklám, de mindenekfelett a tárgyak maguk. A látogatókat egy percre megütötte Budapest nagy lüktetőereje, de megigézte a Hortobágy odatévedt napfénye és a mezőkövesdi parasztművészet színvarázsa is. Sajátos magyar levegő volt ezen a kis darab glóbuszon.

A távozók, mielőtt újra kiléptek az előcsarnokba, egy kis kóstolóhelyiségben találták magukat. Mint minden ország pavillonjában, itt is ízelítőt adtak abból, ami a nemzet legnépszerűbb esemégyeje. A magyar épületben ezt a „Tokaji bor“ szolgálta a vendégeknek.

A fényes megnyitó ünnepségek után következő hétköznapokon is mindenki nemes élvezettel sétált végig brüsszeli kiállításunkon. A rend, amelyet a kiállítást rendező építész karmesteri pálcaja vezényelt, egy nagy opuszba foglalta össze az óriási anyagot, melyből láthatóan sugárzott ki a magyar munka önbizalma. A brüsszeli magyar kiállítás nagy orchestrumában ezek a művészek vonultak fel alkotásaikkal.

A külföldi sikerek sorában Brüsszelt is a legszebb emlékek között fogja őrizni iparművészeti kultúránk.

DR. NÁDAI PÁL

RÉGI MAGYAR KINCSESLÁDÁK

Az elmúlt korok kincsesládáinak elvi elgondolása nem különbözik a mai pénzszekrényekétől: mindkettőnek az alapja egyrészt az elmozdíthatatlanság, másrészt magának a ládának vagy szekrénynek biztos lezárhatósága. Az első követelménynek megfelelően súlyos, kovácsolt vasból készültek a kincsesládák régen és készülnek ma is, a másodikat szolgálja a hatalmas, komplikált závarzat, illetőleg a mai Wertheim-zár és rokon konstrukciói.

A XVII. században általánosan elterjedt és sok példányban ránk maradt kincsesládátípust szeret-

nénk jelen sorainkkal ismertetni. Alapja egyszerű, körülbelül 90—100 cm széles és 60—70 cm magas vasláda, felnyitható fedéllel. Felülete tenyérnyi széles, párhuzamosan futó, vízszintes és függőleges, egymást metsző pántokkal van borítva, melyek szögekkel vannak láthatóan a ládára erősítve. A láda külseje ezáltal kockás hálózatot nyer. A művészi kivitelű és igen komplikált szerkezetű zár, a fedél belsején van elhelyezve és díszes, áttört lemezzel fedett. A kulcslyuk a fedélen kívül elrejtve található s rendszerint a láda elülső oldalán elhelyezett ál-kulcslyukpajzs ejti tévedésbe a tartalmára

kíváncsi érdeklődőt. S a zár maga még nem elegendő, kettős lakat is őrizte a láda értékes tartalmát: elől egy-egy karikán lógó, mozgatható, áttört pánt illeszkedett a fedélen elhelyezett karikákra, melyek azután hatalmas lakatokkal voltak elzárva. Két oldalt egy-egy erős fül egészíti ki a felszerelést. Ezt a legegyszerűbb típust szemlélteti az Iparművészeti Múzeum egy kincsesládája, melyen az áttört zárfedőlap közepén Szirmay Tamás névbetűi láthatók utólagosan rátett sárgarézlapon. Hasonló három láda van a Fővárosi Múzeumban és kettő Bethlenfalván, Bethlenfalvy Béla birtokában. A kisebbik a XVII. század elejéről való, vésett és niellős zárlemezzel van ellátva; a nagyobbik, valamivel későbbi, elől szép, trébelt álkuleslyukpajzsot hord. Ismerünk ilyen kincsesládát a löcsei Múzeum birtokában, mely a rendkívül finom művű zárfedőlemeze miatt érdemel különös figyelmet. Hasonlóan egyszerű, pántos, fekete vasláda zárja magába a koronázási jelvényeket Budán. A magyar szent korona megközelíthetlensége miatt e sorok írójának nem volt alkalmá a vasládát eredetiben látni s így a fentemlített analógiát csak Bock¹ rajza alapján állíthatjuk. A láda 1608-as évszáma fix pont lenne ez esetben a hasonló emlékek datálására. Bock szerint a XVII. század elején eszerélték fel azzal a XIII. századi ládával, melynek eredeti, áttört zománcos vereteit a Magyar Történeti Múzeum őrzi.

Ezeket a fekete alapszínben hagyott kincsesládákat gyakran olajfestéses dísszel látták el. Ilyen egyszínű borsózölddel festett vasláda van Lőcsén, Okolicsányi Ede tulajdonában, mely azért is érdekes, mert festése a felvidéki bútorokra oly jellemző, márványos felületet utánozó mintát mutat. A hozzátartozó hatalmas lakat és kulcsok is a XVII. század második feléből valók.

Az egrai Liceum Múzeumban áll az egyik legszebb festett díszű kincsesláda; díszítési módja oly gyakori és kedvelt volt, hogy sokszor alkalmazták és igen sok példányban maradt reánk. Megkíséreljük ezeket az alábbiakban összegyűjteni. A tipikusan borsózöld alapon, a pántokon gazdag indadisz hullámszik, melyet a keresztezési pontokon egy-egy élénk színű rózsaszakít meg oly módon, hogy a rózsaszakít a rögzítő, félgömbös szegek alkotják. A pántok által bezárt négyszögekben a színesen festett tulipán, rózsaszakít vagy más virágszál mellett tájképben álló fa, hatalmas szikla és egy-egy vitorlášhajó váltakoznak. Ez utóbbiból kitűnik, hogy a festő valószínűleg külföldi metszeteket használt fel. A finom zárfedőlap vésett és áttört díszű, közepén lombdísszel körülvett hatalmas csillag, két oldalt kivont kardot tartó, félholdas pajzsra támaszkodó, turbános török áll. Különösen jól sikerült a négyszögű, sarkára állított, dúsan trébelt, levéldíszes álkuleslemez. A fedél és a keskeny oldalak díszje egyszerűbb, kizárólag virágos. Valószínűleg felvidéki eredetű; hű analógiája Budapesten található, Vásárhelyi Margit birtokában, ugyancsak XVII. századi és a Lónyai grófok egy felvidéki kastélyából származik. A borsózöld alap piros-kék-sárga virágos díszét itt is kis tájképek, házak és vitorlášhajók élénkítik. A két kes-

keny oldalon, tulipán és pipaacsaszálak között egy-egy csavart, erős fül. Érdekes, hogy a ládának kovácsolt vasból készült állványa is megmaradt. A löcsei városházán őrzött virágos kincsesláda, ugyancsak a fentiekkel egykorú. Az élénk színű virágdísz közt, térdeplő vörös nadrágos férfi puskával céloz a másik kockában látható őzre. A festés az előbbieknél gyengébb minőségű, zárlemeze finom, vésett és kivágott sisakos fejekkel ékes. A nagyőri Czöbel-kastély őrzi a legnagyobb méretű festett magyar kincsesládát. Magassága 0.76 m, szélessége 1.40 m, mélysége 0.82 m. Pántos, szegecselt hálózatán elől barokkos álkulespajzs, borsózöld alapon festett, különböző virágok között lombos fák, majorok, vitorlášhajók és romok váltakoznak. A poprádi Múzeum hasonló vasládáján a festés lekopott, csak a nyomait lehet felfedezni. Húnfalván, Bethlenfalvy Ernő tulajdonában lévő kincsesláda a löcsei Bosnyák-családtól származik a XVII. század második feléből. A jól ismert, színes-virágos és tájképes díszítés itt is ismétlődik, figyelemre méltó a szép trébelt álkulespajzs és a hármassorban elhelyezett, áttört groteszkes zárfedőlemez. Ahány láda, annyifajta, változatos díszű fedőlemez! Érdekes, hogy a fedelet feltámasztó vaskar is megmaradt. Még folytathatnánk a felsorolást, ha módunkban lett volna az összes megmaradt emlékeket felkutatni. Az 1903-as kassai Rákóczi-ereklék kiállítás katalógusa említ egy színesen festett vasládikát dr. Kosztká József tulajdonában és egy kincsesládát „lombornamentummal“ 1722 évszámmal, tizenkét nyelven zárral, Siposs Gyula tulajdonában. Mind a kettő a mi kincsesládáinknak változata lehet. A besztercebányai Múzeumban is van

Illusztráció Rosner Ármin „A betűrajzolás“ című könyvéből

¹ Bock: Mitteilungen der K. und K. Centralkommission 1867. p. 97.

egy pénzesláda, olajfestésű madár és virágdísszel, fortélyos zárral. Németújvárt, gróf Batthyány Bélánál is volt egy vasszekrény, virágos és alakos festéssel. Ezek is talán a fenti sorozatot egészítik ki.

Másik gyakori típusú kincsesláda az úgynevezett tábori kincsesláda. Hengeres testű, ugyancsak keresztződő vaspántokkal ellátott magas vasalkotmányok ezek, a fedőlapon nyitható zárral és kulcslyukkal. Ilyen tábori kasszák a rendeltetésüknek megfelelően rendszerint festetlenek. Egy példányt őriz belőlük a Magyar Történeti Múzeum, egyet a besztercebányai Múzeum, kettőt a kassai Múzeum, egy van Toporecon, a Görgey-kastélyban, egy a felkai, egy a késmárki Múzeumokban. A legszebb tábori kincstár Bánffy Miklós tulajdonában van (letét az Iparművészeti Múzeumban), mely eltér a többiektől abban, hogy színes olajfestésű virágokkal díszített, rajta elől a gróf Lázár-címerrel. Ez az egyetlen az egész sorozatból, mely erdélyi eredetre utal.

Márkusfalván báró Wieland Ákos tulajdonában van egy pompás színesen festett, öntöttvasú vasláda. Teljesen eltér az előbb említett magyar típusától és inkább a művészi fabútorok útmutatását követi. Ennek megfelelően alapszíne barna márványozásos festésű. A XVII. századi bútorok mintájára oszlopokkal tagolt. A középső csavart oszloptól kétoldalt, kiemelkedő szekrényajtószerű mezőben

az osztrák-magyar monarchia egyesített címere, a kőfejű sas, szívpaizsában a magyar címerrel, levágott négy sarkában kis angyalhermák. A hajlott lábak virágtüzezzel és palmettákkal díszesek. A fedő kulcslyukpaizsán I. Lipót arcképe, tehát a vasláda pontosan datálható (1657—58-ban koronázták királlyá, illetőleg német-római császárrá). Az oldalsó fülek körül kékruhás női félalakok. A kincsesláda, a tulajdonos állítása szerint, az ezredéves kiállításon ki volt állítva. Semmi esetre sem magyar munka, csak a barna márványozásos festés, mely a Felvidéken szokványos volt, engedne erre következtetni. A fent felsorolt magyar típusú olyannyira különbözik, hogy feltétlenül osztrák eredetűnek tartjuk, mely legfeljebb hazánkban lett átfestve. Anyagszerűtlen, fabútoroktól meghatározott alakját, mint ellentétet kívántuk bemutatni, hazai, kisebb igényű, de eredetibb emlékeinkhez.

A felsorolt kincsesládák korántsem merítették ki a bizonyára még sok helyütt lappangó anyagot. Nem is törekedtünk tehát teljességre, csupán a XVII. századi felvidéki műiparunk egy jellemző emlékesoportjára akartuk felhívni az iparművészek és a műértők figyelmét.

BÁRÁNYNÉ
OBERSCHALL MAGDA DR.

MŰVÉSZI IPAR A STEPPE-NÉPEKNÉL MAGYARORSZÁGON

Zichy István gróf a múlt évben lett a Magyar Történeti Múzeum főigazgatója. Aki felfogását és előző tevékenységét ismeri, magától értetődő dolognak veheti, hogy gyűjteménye termeiben egységes képet mutat be a keleti lovasnépek géniuszáról. A kiállítás, melyet ő most dr. Fettich Nándorral, a népvándorláskori gyűjtemény őrével és dr. László Gyulával együtt rendezett, nagyon tanulságos és érdekes. Felöleli a szkitháktól kezdve a honfoglaló magyarokig mindazoknak a Keletről jött lovasnépeknek — szarmatáknak, hunnoknak, avaroknak — emlékeit, melyek hazánkat benépesítették, sőt még az itt talált germán emlékeket is, tekintettel arra, hogy azokon is megállapítható a keleti hatás.

Növeli a kiállítás értékét az az összehasonlító anyag, melyben keleti turkesztáni ruhák, lószerszámok, sátor és ékszerek, kaukázusi övfelszerelések, baskir és török nyilak, magyar pásztorok felszerelése stb. láthatók, mint meggyőző bizonyítéka az ősrégi formák fennmaradásának. Mellettük állították ki ugyanis a Kaukázusból és az Altai vidékéről való régiségeket (néhai gróf Zichy Jenő gyűjteményéből) és a velük nagyon egyező tárgyakat Észak-Kínából és a szomszédos területekről (a Hopp Ferenc keletázsiai Művészeti Múzeumból és Loo C. T. úr párizsi gyűjteményéből).

A Krisztus előtti hetedik század végén két oldalról nyomult új néparadat a Kárpátok medencéjébe. A keleti végtelen rónaságokról jött a szkithák lovasnépe. A nyugati részeket a kelták kezdték ellepni. Az előbbieket, mint steppenépek olyan jelentőségre tettek szert, hogy nevük ma is élő fogalom a köztudatban.

Az a nagy fejlődéstörténelmi fejezet, melyről a Magyar Történeti Múzeum régiségtárának kiállítása most számol be, elsősorban formaérzékkel és szemmel fogható fel. Amit a szkithákról, szarmatákról, hunnokról, avarokról, sőt honfoglaló magyar őseinkről is olvasunk, édeskevés. Ők maguk nem foglalkoztak írással. Valamennyien harcászok voltak. A művészetet a meghódított népekre és asszonyaikra bízták. Amit e mellett maguk termeltek, csak az emlékek kis százalékában ismerhető fel. Sokszor csak sejtethető. Alapos tévedéseknek teszi ki magát, aki mai tudásunkkal már arra vállalkozik, hogy e népek művészeti emlékeit összhangba hozza a végtelenül hiányosan feljegyzett történelmi eseményekkel. Tanulmányainknak még csak a kezdetén vagyunk. A steppe-népek emlékeinek irodalma ugyan már igen nagyra duzzadt, de nagysága nem áll arányban az eredménnyel, melyet eddig elért. Legtöbb hiba abból származik, hogy a tudósok kellő felkészültség és természetesen igen sokszor